







# SA' KANÈ

## DITSÒ KÌ UJTÉI TALAMANCA

SFU VIENA ASPA COSTA RICA  
DITSÒKATA BRIBRI

14 si' febrero 2016 15 si' marzo 2016

*Dra. Ursula Hauser, Ph.D*

### 1. IAPAKOMI

ASPAS wókir kibi èl ká Costa Rica e' Álvaro Dobles tã, ye' stsë'nã bua'è shkè ujtè aleritsuk ɛnã i bua' ie yõnɛ ɔñì wós. I ujchɛr ye' wã e' wa, yéskã kè ì kanè yórule i tòtkè'rule ɔñì tã dòkã i wóularkepa tã dòkã dabòp kì mañál europeos wakpa SFU Viena, bó ASPA ɛnã iujté yulókpa (Ursula Hauser ɛnã Álvaro Dobles), iɛ' i wakpa (Vilma Calvo Ulate) kímerule ditsowö Bribris ɛnã asociación Ditsòkata.

Wé sa' i tòtkè' e' dör i tso' SE' AJKÀR E' IUTÖK ɛnã se' sér e' Bribri wakpa ɛnã sa' wakpa sururi se' apàke ajkár Talamanca e' tsìkì europeos, e' wa ie'pa wã i tso' tsé'ka ujchɛrule sɔwã' kì, wósuk i wakpa sérdak e's.



## 2. ITKÖKE APÀKARULE, SÉR ẸNÀ WIA DIAE

Sa' kanè i' mìneshka ańippe shùà ditsòwö tã às ie'pa dalòier iyök kị,i sëndak, ẹnà i wakdèl. Mík kirèrmapa débitu e' késka dö ká íjkè ie'pa wéirke ịà kò ká Centro América tkòke e's; wé dör se' ujtò tso'ịà; sò i sawè wès Talamanca e's bàrbàr tã kè skáwötã ujtó ie se' ie e' wamblè' Sibò ujtékòlpa dör. Ká íjkè tã wealèpa dör i ujté yé tó às se' ujtò e' ajkáyèr ẹ'wòulawé wé ẹ wès siku e' tã.

E' daléwa sa' wákpa tso' e' dör darêrê i ujté yé Talamanca ká ẹ se' ajkèn ẹnà ẹwíshet kirèrmapa tã, ie'pa ẹn ẹ ká pákat áie, iyök pákat áie se' ditsò ká kị.E' daléwa se' kè ẹ i biyòtã dòkã ká dabòp kị ské,internet, kè tã, teléfono, ò televisión, kè sa' ẹn ẹ ịànã tó; ańies ie'pa dör Berta Cáseres ká kiè Honduras e'r e'kòl ditsòwö wókir e' kótwã káwö mańàt si' Marzo. Se' kótwã i' wamblèng kirèrmapa ibikéits e's di' wòtkowã ie ditsòwöpa ká ẹ.E' ukò tã mík se' du'wã tã NELSON GARCIA ie'pa bò'l tso'sen.

Ańippé mịr ịà ká ulát ẹ se' ẹn ẹ i ármị tó Bribri wákpa ẹnà sa' e' kị bua'ie wò ká ańìnã. Ujté i' yò' ye' dör kịka i ajkà kítso TAMANCA KABASAWÉ TSO'SEN.

E' wà kiar tó se' sen wès e' wòtkò ańì ẹ i wà kiar tó wè se' ẹn ẹ ịámị tó wès se' sen, se' kápake kòs e' ujté chó ie (Mario Erdheim) kabasawé shùà. ye' dör ibikéitse tó se' káwötã Ẹ' tsé'uk bua'è ká pákòk wíkè ịókị ańì dalòierule yésyès è.

E'wà dör tó i wóularkene' europeo wákpa ẹ' wanyawak ịà San José e' tã i wèng tó ulitang kị íyi sịwé kiàng tã kè chópawa i ẹn ẹ, ańies súrùle i apàmik tó wé se' wimblu tso'; wealè wã kuéla, bukué'la ò Awá diókòl kàl tso' e'. Sibò dör se' wàpie íyi ẹrpa yórke Kachabri Costa Rica ẹnã Viena e' wákpa tã.

**Ẹ' Ẹ ÍYI KÈ Tã E' SAÚK WÈ IRIR E'S, ẸNÀ IYI KUKWã KE SE' ICHA IE, SE' ICHA YAWÓIE.  
MIÀE!**

## 3. Se' kanè yórke e' kápake kítke

Sò se' kanè yawé se' sen e' i tótkè Bribri wakpa tã Ávaro Dobles batamik ie' kam yör se' sen e' i tókkòkbla e' yòki tã ie' déròbak sènuK Talamanca dòkã dawás kúl ẹ' rò ditsòwöpa tã bua' i mịlītsã, e' wósúk Kachabri wakpa tã i kanèblè' e' dör Alí



García (Universidad de Costa Rica), e'ta irirdak shkè yö' si' abril dawás 2015, e' këska ie' wak déro.

E' yökj dawás 2014 e' sa' dör tsa' yö' SUF(Sigmund Freud (Universidad Viena) ena ASPA( Asociación de Psicoanálisis crítico Social) mijk ye' tso' seminario Psicoanálisis. Silvia Carrera doctorado yö' SFU añjes Dr Johnnes Reichmayr ena Dra Christine Korishek e' e' watkë Silvia a e' pattök. Ká bár wakpa ta ie' bats e' batamijk i ujtëbak wës Maestría Etnoanálisis wé yö' ye' dör dawás 1995 UCR (Universidad de Costa Rica) wé rö Johannes Reichmayr ie' ki' kéwe e'köl. Mijk ASPA yöne dawás 1989 sa' dör RED INTERNACIONAL PROFESIONAL Psicoanálisis ikalépa wakpa ta e' ta ie'pa dör kéwe ta añi kalépa Plataforma Internacional ta. Si' agosto 2015 ASPA ta sa' dör wakpa kúl San José Fausto ena Demetria ta; ITARI ASPAS wé atá e' rö añjes (Asociación Psicodrama ena teatro bét e' wakpa ta) sa' añi kúwá e' dör e' bak bua'ë, e' sa' e' mäljts e' d ör sa' a ta iyi bua' wötsikine sa' kanë a. E' ukökj ta iska shka'mj e' dör e'r SFU e' wakpa wò kiök às añita kanë yörmj mañaltë. ëMail kj ye' dör Christine Korishek a kanë yö' e' ukökj sa' dör SFU si' octubre dawás 2015 mijk ye' déro e' ta. Ye' seminario dör bua' ë wé wóularke e' wakpa kj ikiána e' a kanëblo Talamanca wealè ta surule e' èka wealè dör kabasawë icha a. Mijk ye' dë'rö ta ye' tu Dr Johannes Reichemyr ena Dr Alfret Prizt, Universidad Rector kanë ujté chóie ie' a, ie' a iwà pakö tö wës iské kymj, iwà kanë klóu, ena ikitá). Iwóularke sulitu è wakpa ta seminario yö' Sa' tsë'na bua' íe wíe e' wa kanë yö' i kanëwoie iwà alériits tsë SFU ta wókir ie Christine tso' ena ASPA, wókir ie Álvaro ena ye' tso'. E' mijk sa' tso'tke ujtök Alí García Bribriwak ta kè wá ujchen tö kè teléfono ká ulat kuyek kè Red ta Kachabri. Ére sa' dör skél tsá iéwá banco a dawás 2015 às Kachabri ie'pa dör úrikj wé yawö, bua'unë. E' yökj kéwe Viena wakpa dò e' yökj ta érule ASPA wakpa déro Kachabri Álvaro ta i batà katàblök. Ye' wóulanë ískjë dawás taí Psicodrama e' ujté wa ena Pcocoanálisis e' wa añjes e' amjka kanë i tòtkoköl e' yönemj: semana e't e' apà pàulauk San José, Costa Rica capital wé ye' se' kapéyo wé sulitane a atá ITARI (Huicholes ujtò wa wé sjwá' tsikirke ena wé itso'.

KABASAWÉ kékra wá às e' wakpa yö, ye' ena Álvaro ena Vi Ima dör yi wóularke éjképa saü. E' wósuk e' wakpa ta añi aleriits ASPAS ta, e's káwö tkóuk SFU ena seminario wakpa wós Álvaro ena Vilma Alí García se' Ditsò iyi e' ujté chók.

Semana böt kañiká kanëblök Kachabri , Talamanca Bribriwakpa ta, seminario wakpa ena sa' surûrú ta, e' këska ta úsulë a Bribri wakpa ta e' wósuk se' sën, se' én bikö e' mjka Ditsöwöpa a ta wës se' Awá kanëblö e' ujté wa; wës ie'pa dör iyi sawé kékra ( ikuö wök, tsiru' kukók, njmà kalíuk, ù yawök ena i kíta.

Ká tkél dayè ajkómj, Puerto viejo, éno añjes tsá i tö kj, kanëblomj Kachabri; e'



wósyk seminario tã kabasawę e's Hotel Û Tsipátsipa wé a.

San José ká mañat: káwö tkóyk ASPA wakp mítke e' wós, i ujté ena i wà apàkòk e' dör i batà ie'pa mítke e' wós Cristina a kanè ñalé shkò'wö. Sa' dör i kanë aña i yéjkuö yawök, idióköl, irnet a (Liam) sa' kú ikiàng tö e'köl yí tso' i yawök e' wakpa dör Costa Rica a ishtë tö Alí García dör i shtë Bribri ie, e' wa i ujté mone Kachabri wakpa a. Sa' iklöwé de tö se' ujtö kitmj Alemán dö Español ie. E' dör erpa ujté yörke bölté Bribri ena Español yawé GIROS DE ASPAS dör.

#### 4. I wò shtiriük

Ye' dör ye' wak wókir wa ibikeitse i ujté shte dakalíf ASPA ena Álvaro, Cristine tã yésyë ë, kòs e' dör ye' kimeka skime é e' en bua' bua'. Ye' en bikö ena ye' wóular e' wa seminario yörmü kabasawę ie e' dör kanè, íyi katàblé íyi balatke ískí ë, wósuk darêrê ë, añies Psicodrama Teatro wöshà e', kè ye' en a ñanè tö sa' daché dòkamü; íjké tã yö iché tö seminario bitamük i tóke e' shké kékrâ wósyk i yöna bua'ë añi wós añíjké ë, e' amük kè yí kirinewá yés, e' wà dör tö é ñas se' kanèblé'. Sa' kanèblé darêrê é e' kuék kabasawę a, e' amük sa' dör íyi kúwá balérule, se' tsër, se' sen, se' en bikö sene Bribriwakpa tã, kè sa' káwötã ichóie wës “acting out ö sulü se' shü tsër. Sa' a ká darêrê wòklöna bíl sa' dör éjké, ére sa' siàng sià ë, añíjké ë, ére wake' shábös shü tsene sulü wéjké wéjké tã, ére íyi ulitane tsáká kè yí e' yènetsá i yökj, kè yí mñeã! Bribriwakpa tã tö ie'pa siwá a tã i dalër se' amük; e' dör se' tkétökicha wímbu, en, akà, wòbla, suléwö! Kòs e' dör dawè ulitane tsè i dalër wa, e' tsé se' wímbu dör e'r ie' sulúrke e', i tsèmj sö tö se' Psicoanálisis míká kibíe, e' dör Psicosomática a ére kè ie' ichök icha. I klóy sö wës Bribri e's, íyi ulitane tso' se' wá sene, e' tsèmj se' dör tö e'r wës se' wak tsër, wës se' dör, i se' dör, se' dör i sawé añitã!

#### 5. Û SULÉ

Semana bòt sa' sene Kachabri, e' sa' kanèblé' i tã e' dör Fausto ena Demetria e' yàmipa tã, e' sa' dör ù sulé siwé tsé sa' dör káwö nañewé bak dòká dabòp kú mañat, Bribri a kabasawę, wéalè tã sa' a ( ù sulé a sa' kanèblé', e' dör sa' dör dabòp býök kú pàköl yí wóularke e' wakpa tã!) léjké tã bö' aló ñane kò ká ulát



tköke e's, shkälé dör sa' ijuwé kewe tã darêrê,bö' aló dör i kí péka; dukúr dör sa' tkiwë, añies íyiwak tso' ískí wës: bichë' wi'klo,só, enã ikítã...erë e' ukòkí kúkur tã i dé i tòes, e' wósuk sa' sawãna chówa, wës Bribriwakpa siwã' dör iché tö íyi ulitãne e' a kã ulat tã' ème, ajkayërule tsë'ka, e' kuékí e' ukòkí sa' dör i tsátkëke, kè dör iujtökulur! Sa' bak tulur ñãk kí kula' kã ulát tsír e' shùã shkitkö, èrpa sa' a añi sùnã, e' ukòkí tã sa' wöwa íyi manëna míã ujte ikuãkí ie, bua'ë sa' seminario kãbasawë a. Ujkö ulat tsír shkótkoie enã e' yótsãie ùlö wé e' a, e' wã dör tö ujte bua'ie e' kè tköyal e' apàka' sa' a. kékëpa Fausto dör! U i' shùã sa' kè wã sa' akbasauke e' è biké tã, añies sa' e' wóulawë Bribriwakpa siwã' wa, yì idir mã e' Fausto, Rigoberto, Bladimir, Donal, Bribri wéältëpa dör sabak bulawë, ie'pa dör sa' iéwã añies iñã bùl a! e' amíka i tsátã e' dör tö íe awá dör se' kulétkeke dòkã kã nañëwe tkél. E' wóulawë darêrê i' wa ù sulë i' yõnë wé dör se' sën Kachabri e' shùshã, se' sën e' shù, Wése ie tã se' kun e' ujuö, íyök shùshã tã, wé dör Bribriwakpa sën ískí è enã dakilíñë, dò kukur tã i dé sa' ichà ie. E' sa' wóulanë tö Bribriwakpa siwã' a tã i yènã irir aièkã tã íyök dör tkétkuö wës tã kã dióshët dör añies tkétkuö, enã wé ichók se' a sènë atë e' shã kã kè wétã wës se' alter ego e'skapë. Añies sa' wóulanë i wa e' dör wës ie'pa sën e' sù iejkë tã sa' sën, e' kuékí mikalè tã sa' sën e' amík; S, Freut dör i shù kit añi sù wës Eisberg( kãbata sésë ë) yésyè è europa shùshã, wé dör bánët kamí kañik yök, kachabri e' yérmí ye', ye' dör i kibíie, ikibíie ët, Psicoanalítico kã bikéitse ie. Íe íyi ulitãne yõnë yórule, se' apámík íyi tso' e' alã ta,kànã, wòa tã, tã iskã tso'ia kòs e' apãke kékëpa Fausto dör sa' a Ávaro tã wës Bribriwakpa sën ie'pa kã bikéitsö. Kòs ejkë shãbös kè ànë se' én a, wéalè tsër wës alè só ichëmí è ichè ie. U sulë shùã sa' dór itsë'mí tó Bribriwakpa sën wës se' én bikö ' bitùke se' tã tsítsir bitù, bére bére se' i tse tö se' kika íjts mí butska dé bár wakpa én bikö e'skapë. Europeo wakpa sën wës, ie'pa wikicha, kukur tã e'e' ichakemitke tö ie'pa sé e' dör ikuãkí kè Bribriwakpa icha e's, míkalè tã sö isawë tö se' tso' i tsök e' dör páli wës: kãwö ñãkeie, bulèè bulèè BULAME kòs e' kukur tã míã sa' a sa' sën e's Vieneses wakpa ie'pa dör itsë' tö bua' irir sa' a kékrã sènõ e' amíka idalòìök wës irir e' wa. Tsír è, tsír è tã, iyõnë wës i kanë yõnëbitù. Kè yì wã i kanë sùnë wës sa' kí ikiànã e'skapë dòwã Awá è, kè wës sa 'tso' iapánuk e's i détsã.

Kéwe tã ulùnë bitëshka uka' darêrê, érë e' kí sa' dör itsë'wã tö sa' sën e' wòtkëna wës ie'pa sën e' tã, wës etnopsicoanalítico kã bikéitsö e' wa. Wòtke se' sën ichök e' wa, bár wakpa sën e's, kã shùshã kañik icha tã, e' dör íyi kã séjkã amík, e' bikeitse sa' dör tö sa' kuëk irir, e' kuëk sa' dör i tótkëke shúle.

Yéjkuö yó' Paul Parin,Gordy Parin, Matthey enã Fritz Morgenthaler iajkã yulúkã; “sarûrû éltë kã bikéitso\* tají” “O'ka dalòìö wës be' wak e's” “ Tají bé tkaka kã kí enã añies lwak wòtkëne. E' amíka yì wòtkëne e' wakpa e' ali'kã Talamanca, e' añies kitë África, kékrã sa' dör ikí i tò kuèkë sa' yõnë e' wa Bribriwakpa tã, itò yulè wa, kabasawë Bribripa tã érë wòtkërulë kã apãke ie wës europeo tã.



Ye' wak tsən̄a m̄ikalè t̄a ie'pa s̄en e' a wòtkeie, bóltëpa, íyi kichatkek̄a k̄á shù a Suizo wikicha ie, wès Latinoamericano t̄a ísk̄i è. Ye' dör kibí ie Ye, ye' talàn̄e Christine dör ichàki e' ām̄ik séjk̄a. E' ukòk̄i èrpa Awá débitu, ye' tsən̄a ASPA iwókir ie. E e' sa' dör íyi aleriits āñ̄it̄a, éré wake' āñ̄i t̄a iujté ichàkòk Ávaro ɛn̄a Vilma t̄a, sa' dör k̄á ulát kué áie é e' iujté tsóie, ɛn̄a iwà ichàko shkòè, i s̄awóie ulat tsînet̄ āñ̄iwós tsînet̄.

Wès ì bakm̄i kéwe m̄ik se' shùtùn̄e kabasaw̄e Bribriwak t̄a e' k̄éska, wósuk sarûrû wakpa t̄a ie'pa k̄á bikéits, e' ām̄ika kabasaw̄epa duládulapa europeo, be' ichèm̄i t̄o ie'pa dör ése, wò'kepa, nazi, yépa sulusi, wóki chówa s̄en̄uke k̄ésik wa, āñ̄i tsùkewa k̄ésik wa, austriaca wakpa kalépa t̄a. Sö ichèm̄i t̄o sö ì tka e' wès p̄è' āñ̄i kata segunda guerra mundial e' batà, e' wa mañátkuö, tkétkuö se' dón̄e e' wakpa. Wósuk e' k̄éska t̄a europeo k̄á bikéitsö e' ām̄ika t̄ā Medio Oriente wakpa tso' ɛ'balök e' ké a; wé wakpa ɛ' yakts̄a imperialista āñ̄i katòke e' yòk̄i etökicha è e's. Wès k̄á Europa suléwö k̄á biké t̄a e's, kè ɛn̄ a i bulú watiak, e' chówa iɛn̄a, wósuk kè ie' ɛn̄ a, wès i bakdè se' balàtòk! iwóularke wéalèpa wóularke Viena Siria; wakpa ɛ' balòm̄in e' t̄a, ie'pa, séjka ie'pa tso' kanè è ɛn̄a ie'pa tkin̄a t̄a, iɛ' balòke e' a ɛ' bua' chók, e'r ie'pa wakpa a s̄en̄o bulékal i wóulana e' ukòk̄i.